ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
F. G. JACOBS
της 31ης Ιανουαρίου 1989 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Στην υπό κρίση υπόθεση, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει, δυνάμει του άρθρου 169 της Συνθήκης ΕΟΚ, ότι η Ιταλική Δημοκρατία, περιλαμβάνοντας στην περιοχή παραγωγής του οίνου με ελεγχόμενη ονομασία καταγωγής « Caldaro » ή « Lago di Caldaro », ορισμένα εδάφη της επαρχίας του Trento, όπου δεν υφίστατο παράδοση εμπορίας οίνων με την ονομασία αυτή, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 823/87 (πρώην κανονισμός (ΕΟΚ) 338/79).

Η κοινοτική νομοθεσία

2. Στις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού 24 της 4ης Απριλίου 1962 περί σταδιακής εγκαθιδρύσεως της κοινής οργάνωσης της αμπελοοινικής αγοράς (OJ Englisch Special Edition 1959-1962, σ. 123) οριζόταν ότι « ο προσδιορισμός των στοιχείων που πρέπει να χαρακτηρίζουν τους οίνους ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές ανταποκρίνεται στην πολιτική ποιότητας ». Κατά συνέπεια, με το άρθρο 4, παράγραφος 1, του ιδίου κανονισμού προβλέφθηκε ότι μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 1962, το αργότερο, το Συμβούλιο έπρεπε να εκδώσει κοινοτική ρύθμιση σχετικά με τους οίνους ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές. Κατά το άρθρο 4, παράγραφος 2, η ρύθμιση αυτή έπρεπε να λάβει υπόψη « τις παραδοσιακές συνθήκες παραγωγής » και να βασιστεί επί των ακόλουθων στοιχείων:

« α) οροθέτηση της ζώνης παραγωγής,

β) σύνθεση αμπελώνος,

γ) καλλιεργητικές πρακτικές,

δ) μέθοδοι οινοποιήσεως,

ε) ελάχιστος φυσικός αλκοολικός τίτλος,

στ) απόδοση ανά εκτάριο,

ζ) ανάλυση και εκτίμηση των οργανοληπτικών χαρακτηριστικών. »

3. Το άρθρο 4, παράγραφος 3, επέτρεψε στα κράτη μέλη να καθορίσουν, εκτός από τα πιο πάνω στοιχεία και λαμβάνοντας υπόψη « τις νόμιμες και διαρκείς « συνήθειες », « όλες τις συμπληρωματικές συνθήκες και χαρακτηριστικά παραγωγής στα οποία πρέπει να ανταποκρίνονται οι οίνοι ποιότητας που παράγονται εντός καθορισμένων περιοχών ».

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

4. Πράγματι, η πρώτη συνολική ρύθμιση για τους οίνους ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές θεσπίστηκε για πρώτη φορά με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 817/70 του Συμβουλίου, της 28ης Απριλίου 1970 [OJ English Special Edition 1970 (1), σ. 252], που αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 338/79 του Συμβουλίου της 5ης Φεβρουαρίου 1979 (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/024, σ. 159). Στη συνέχεια ο τελευταίος αυτός κανονισμός αντικαταστάθηκε από τον κανονισμό (ΕΟΚ) 823/87 του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 1987 (ΕΕ 1987, L 84, σ. 59).

5. Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1 του κανονισμού 823/87 ορίζει ότι «ως ν. q. p. r. d. [οίνοι ποιότητας που παράγονται εντός καθορισμένων περιοχών] νοούνται οι οίνοι που πληρούν τις προδιαγραφές του παρόντος κανονισμού καθώς και τις διατάξεις που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή του και καθορίζονται από τις εθνικές ρυθμίσεις». Στο άρθρο 2, παράγραφος 1, περιλαμβάνεται κατάλογος στοιχείων που πρέπει να λαμβάνονται ως βάση, «λαμβάνοντας υπόψη τις παραδοσιακές συνθήκες παραγωγής», για τον καθορισμό των κανόνων που πρέπει να ισχύουν για τους οίνους ποιότητας που παράγονται εντός καθορισμένων περιοχών. Τα στοιχεία αυτά είναι όμοια προς αυτά του άρθρου 4, παράγραφος 2, του προαναφερθέντος κανονισμού 24, με εξαίρεση το στοιχείο ε) — ελάχιστος φυσικός αλκοολικός τίτλος — στο οποίο προστέθηκε η λέξη «κατ' όγκον». Το άρθρο 2, παράγραφος 2, του κανονισμού (ΕΟΚ) 823/87, επαναλαμβάνοντας και εδώ τις διατάξεις του κανονισμού 24, επιτρέπει στα κράτη μέλη να καθορίσουν τις άλλες προϋποθέσεις παραγωγής «λαμβάνοντας υπόψη τις θεμιτές και σταθερές συνήθειες».

6. Το άρθρο 3, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 823/87 ορίζει ότι ως «καθορισμένη περιοχή»:

«η περιοχή ή το σύνολο αμπελουργικών περιοχών, στις οποίες παράγονται οίνοι που διαθέτουν ιδιαίτερα ποιοτικά χαρακτηριστικά και των οποίων το όνομα χρησιμοποιείται για να περιγράφονται όσοι από τους οίνους αυτούς καθορίζονται στο άρθρο 1».

7. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, ορίζει ότι «κάθε καθορισμένη περιοχή οροθετείται επακριβώς, όσο είναι δυνατόν, με βάση το αμπελοτεμάχιο ή το τμήμα του αμπελώνα. Για την οροθέτηση αυτή η οποία πραγματοποιείται από κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος, λαμβάνονται υπόψη τα στοιχεία που συμβάλλουν στην ποιότητα των οίνων που παράγονται, στην εν λόγω περιοχή και, ιδίως, η φύση του εδάφους και του υπεδάφους, το κλίμα, καθώς και η κατάσταση των αμπελοτεμαχίων ή τμημάτων του αμπελώνα».

8. Ο κανονισμός (ΕΟΚ) 823/87 του Συμβουλίου αντικατέστησε τον κανονισμό (ΕΟΚ) 338/79 ύστερα από την βάσει του άρθρου 169 άσκηση της προσφυγής της Επιτροπής. Ωστόσο, οι προαναφερθείσες διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 823/87 είναι πανομοιότυπες με τις αντίστοιχες διατάξεις του κανονισμού (ΕΟΚ) 338/79.

Η ιταλική νομοθεσία

9. Με το σχετικό εξουσιοδοτικό ιταλικό νόμο 116, της 3ης Φεβρουαρίου 1963 (GURI 58 της 1.3.1963, σ. 1104), προβλέφθηκε η μέσω εκδόσεως διαταγμάτων θέσπιση ρυθμίσεων, όσον αφορά τη χρησιμοποίηση ονομασιών καταγωγής. Με το προεδρικό διάταγμα της 12ης Ιουλίου 1963 (Supplemento ordinario alla GURI 188 της 15.7.1963, σ. 3) θεσπίστηκαν οι γενικοί κανόνες σχετικά με τη χρήση των ονομασιών καταγωγής, και ιδίως της ονομασίας «denominazione di origine controllata». Το άρθρο 1, δεύτερο εδάφιο, του διατάγματος αυτού έχει ως εξής:

« Η αναφερόμενη στο προηγούμενο εδάφιο περιοχή παραγωγής μπορεί να περιλαμβάνει, εκτός από τα εδάφη που χαρακτηρίζονται με την εν λόγω ονομασία καταγωγής, γειτονικά εδάφη εφόσον υφίστανται εκεί ανάλογες φυσικές συνθήκες και εφόσον, κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του παρόντος διατάγματος, παράγονται εκεί, από δέκα και πλέον ετών, οίνοι που διατίθενται στην αγορά με την ίδια ονομασία. Εννοείται ότι οι εν λόγω οίνοι πρέπει να έχουν ανάλογα φυσικοχημικά και οργανοληπτικά χαρακτηριστικά και να έχουν παραχθεί με σταφυλές προερχόμενες από παραδοσιακές αμπέλους της περιοχής παραγωγής, οινοποιημένες σύμφωνα με τις μεθόδους που χρησιμοποιούνται γενικά στην ίδια αυτή περιοχή παραγωγής. »

10. Το άρθρο 4 του διατάγματος της 12ης Ιουλίου 1963 καθορίζει τις λεπτομέρειες σχετικά με την αναγνώριση των ονομασιών καταγωγής καθώς και την έγκριση, με προεδρικό διάταγμα, των κανόνων παραγωγής. Δυνάμει του άρθρου 6, η αίτηση αναγνωρίσεως πρέπει να υποβληθεί από τους ενδιαφερομένους, οι οποίοι υποχρεούνται να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία σχετικά, μεταξύ άλλων, με την τοπική χρήση της ονομασίας, τη σύνθεση του αμπελώνα και τις μεθόδους οινοποιήσεως καθώς και τα χαρακτηριστικά του παραγόμενου οίνου. Στη συνέχεια, καλούνται η περιφερειακή επιτροπή γεωργίας και η εθνική επιτροπή για την προστασία των ονομασιών καταγωγής να συντάξουν έκθεση σχετικά με την αίτηση αναγνωρίσεως.

11. Με προεδρικό διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970 (GURI 115 της 9.5.1970, σ. 2872), που προηγήθηκε κατά ένα μήνα της θεσπίσεως της πλήρους κοινοτικής ρυθμίσεως, αναγνωρίστηκε η ονομασία « Caldaro » ή « Lago di Caldaro » ως « « denominazione di origine controllata » και θεσπίστηκαν και εγκρίθηκαν κανόνες για την παραγωγή αυτού του οίνου. Το άρθρο 3 των εν λόγω κανόνων, οι οποίοι περιλαμβάνονται ως παράρτημα στο διάταγμα, ορίζει ότι η περιοχή παραγωγής αποτελείται από την περιοχή που έχει καθοριστεί με προγενέστερο διάταγμα της 23ης Οκτωβρίου 1931 (GURI 290 της 17.12.1931), συμπληρούμενη με γειτονικά εδάφη που πληρούν τους όρους του άρθρου 1, δεύτερο εδάφιο, του διατάγματος της 12ης Ιουλίου 1963 (που αναφέρθηκε πιο πάνω στην παράγραφο 9). Έτσι, η περιοχή παραγωγής καθορίστηκε ως περιλαμβάνουσα εδάφη κείμενα σε 12 κοινότητες της επαρχίας του Bolzano και σε 7 κοινότητες της επαρχίας του Trento, δηλαδή τις Rovere della Luna, Faedo, San Michele all'Adige, Lavis, Giovo, Lisignago και Cembra. Δυνάμει του άρθρου 8 των κανόνων παραγωγής, η προσθήκη του χαρακτηριστικού « classico » επιφυλάσσεται για τον οίνο που παράγεται στις εννιά κοινότητες της επαρχίας του Bolzano οι οποίες αποτελούσαν την « παραδοσιακή » περιοχή παραγωγής, όπως ορίζεται στο διάταγμα της 23ης Οκτωβρίου 1931.

12. Στη συνέχεια, με προεδρικό διάταγμα της 22ας Σεπτεμβρίου 1981 (GURI 92 της 3.4.1982, σ. 2607) η περιοχή παραγωγής επεκτάθηκε με την προσθήκη και άλλων εδαφών των κοινοτήτων του Lavis και Giovo και με την υπαγωγή σ' αυτήν εδαφών κείμενων σε μια όγδοη κοινότητα του Trento, τη Mezzocorona.

13. Μετά την έκδοση του διατάγματος της 23ης Μαρτίου 1970, ορισμένοι έμποροι της επαρχίας του Bolzano άσκησαν προσφυγή με την οποία αμφισβήτησαν την αρμοδιότητα του κράτους, όσον αφορά την αναγνώριση οίνων με « denominazione di origine controllata », ισχυριζόμενοι ότι η υπαγωγή στην περιοχή παραγωγής εδαφών κείμενων στην επαρχία του Trento ήταν παράνομη διότι δεν υφίστατο εκεί παράδοση εμπορίας οίνου με την ονομασία « Caldaro » ή « Lago di Caldaro ». Με απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 1973 (αριθ. 39), το ιταλικό Συμβούλιο της Επικρατείας απέρριψε την προσφυγή αυτή όσον αφορά και τους δύο προβληθέντες λόγους ακυρώσεως.

Τα επιχειρήματα των διαδίκων

14. Η Επιτροπή δεν αμφισβητεί ότι ο εξουσιοδοτικός ιταλικός νόμος της 3ης Φεβρουαρίου 1963 και το προεδρικό διάταγμα της 12ης Ιουλίου 1963 συμφωνούν κατ' ουσία προς την κοινοτική νομοθεσία. Ούτε, άλλωστε, αμφισβητεί την υπαγωγή στην περιοχή παραγωγής, με το διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970, της « παραδοσιακής » ζώνης παραγωγής που συνορεύει με τη λίμνη του Caldaro, καθώς και άλλων εδαφών της επαρχίας του Bolzano. Η διαφορά αφορά την υπαγωγή, μέσω των διαταγμάτων της 23ης Μαρτίου 1970 και της 22ας Σεπτεμβρίου 1981, ορισμένων εδαφών της επαρχίας του Trento. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι περιλαμβάνοντας στη σχετική περιοχή τα εδάφη αυτά, η Ιταλία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει όχι μόνο από τις κοινοτικές διατάξεις, αλλά και, από ιεραρχικώς υπέρτερες διατάξεις της ιταλικής νομοθεσίας, και συγκεκριμένα του διατάγματος της 12ης Ιουλίου 1963. Το τελευταίο αυτό σημείο είναι σημαντικό διότι, όπως προανέφερα, οι οίνοι πρέπει, προκειμένου να ανταποκρίνονται στον ορισμό των οίνων ποιότητας που παράγονται εντός καθορισμένης περιοχής, να ανταποκρίνονται όχι μόνο τις επιταγές του κανονισμού (ΕΟΚ) 823/87, αλλά και των εθνικών κανονιστικών ρυθμίσεων που έχουν θεσπιστεί κατ' εφαρμογή του κανονισμού αυτού.

15. Κατά την Επιτροπή, από τις κοινοτικές διατάξεις προκύπτει ότι η « καθορισμένη περιοχή » είναι το στοιχείο που επιτρέπει, κατά κύριο λόγο, τη διάκριση και το χαρακτηρισμό των οίνων ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές. Για το λόγο αυτόν, η οροθέτηση της περιοχής αυτής, δηλαδή της περιοχής παραγωγής, πρέπει να γίνεται κατά τρόπο επιλεκτικό. Καθορίζοντας την περιοχή παραγωγής, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια να μην περιορίζονται στα εδάφη που χαρακτηρίζονται από την εν λόγω ονομασία, αλλά να περιλαμβάνουν στην εν λόγω περιοχή και γειτονικά εδάφη. Ωστόσο, ενεργώντας έτσι, οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη δύο βασικά κριτήρια. Το πρώτο είναι ότι η χρήση της ονομασίας πρέπει να ανταποκρίνεται στην παράδοση, το δε δεύτερο ότι τα σχετικά εδάφη και ο παραγόμενος σ' αυτά οίνος πρέπει να έχουν ομοιογενή χαρακτηριστικά.

16. Κατά την Επιτροπή, στην επαρχία του Trento δεν υφίσταται παράδοση παραγωγής και εμπορίας οίνων με την ονομασία « Caldaro » ή « Lago di Caldaro ». Επιπλέον, τα χαρακτηριστικά του μέρους της περιοχής παραγωγής που βρίσκεται στην επαρχία του Trento — όσον αφορά, το έδαφος και υπέδαφος, το κλίμα και την κατάσταση των αμπελώνων — διαφέρουν σαφώς από αυτά του μέρους που βρίσκεται στην επαρχία του Bolzano, πράγμα που σημαίνει ότι ο οίνος της επαρχίας του Trento διαφέρει από αυτόν της επαρχίας του Bolzano.

17. Εξάλλου, η ιταλική κυβέρνηση θέτει ένα προκαταρκτικό ζήτημα σχετικά με την έκταση της εξουσίας εκτιμήσεως της Επιτροπής και του ελέγχου που ασκεί το Δικαστήριο. Υποστηρίζει ότι κοινοτική νομοθεσία παρέχει στα κράτη μέλη την εξουσία να προβαίνουν στην οροθέτηση των περιοχών παραγωγής υπό την προϋπόθεση και μόνο να λαμβάνουν υπόψη, κατά την άσκηση της εξουσίας αυτής, τα κριτήρια που έχουν καθοριστεί από την εν λόγω νομοθεσία. Επομένως, κατά την ιταλική κυβέρνηση, ο μόνος έλεγχος που μπορεί να ασκεί η Επιτροπή ή, κατ' επέκταση, το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων συνίσταται στην εξακρίβωση του αν ελήφθησαν ή όχι υπόψη τα κριτήρια αυτά.

18. Επικουρικώς, για την περίπτωση κατά την οποία το Δικαστήριο θα θεωρούσε αβάσιμη τη σχετική με το πιο πάνω προκαταρκτικό ζήτημα ένσταση, η ιταλική κυβέρνηση υποστη-

ρίζει ότι η συγκεκριμένη οροθέτηση της περιοχής παραγωγής ήταν σύμφωνη προς τις κοινοτικές ρυθμίσεις και ιδίως προς τα προαναφερθέντα κριτήρια της παράδοσης και της ομοιογένειας. Η ιταλική κυβέρνηση δεν αμφισβητεί ούτε την ερμηνεία της Επιτροπής, όσον αφορά την κοινοτική νομοθεσία, ούτε τον τρόπο με τον οποίο αυτή αντιλαμβάνεται τα σχετικά προβλήματα.

Το προκαταρκτικό ζήτημα

19. Η επιχειρηματολογία της ιταλικής κυβέρνησης συνίσταται, κατ' ουσίαν, στο ότι, εφόσον, σε μια περίπτωση όπως η προκείμενη, η κοινοτική νομοθεσία καθορίζει ένα πλαίσιο ενεργείας για τα κράτη μέλη, θεσπίζοντας ορισμένα κριτήρια, όσον αφορά την άσκηση των εξουσιών τους, το έργο επιβλέψεως της Επιτροπής και, κατ' επέκταση, η εξουσία ελέγχου του Δικαστηρίου περιορίζονται στην εξακρίβωση του αν τα κράτη μέλη έλαβαν υπόψη τα κριτήρια αυτά κατά την εκτίμηση της πραγματικής κατάστασης. Δεν εμπίπτει, ωστόσο, ούτε στην αρμοδιότητα της Επιτροπής ούτε σ' αυτήν του Δικαστηρίου η διερεύνηση του αν η εκτίμηση αυτή καθεαυτή ή το αποτέλεσμά της είναι σύμφωνα προς τις κοινοτικές απαιτήσεις, αφού κάτι τέτοιο θα συνεπαγόταν νέες τεχνικές αξιολογήσεις και κατ' αυτό τον τρόπο την αφαίρεση από τις εθνικές αρχές μιας αρμοδιότητος που είναι αποκλειστικά δική τους. Εφόσον διαπιστωθεί ότι ένα κράτος μέλος στηρίχτηκε στα κατάλληλα κριτήρια, η Επιτροπή, όπως και το Δικαστήριο, δεν μπορούν να παρέμβουν παρά μόνο σε περίπτωση που το αποτέλεσμα θα ήταν καταφανώς άδικο ή παράλογο.

20. Η ιταλική κυβέρνηση ισχυρίζεται προφανώς ότι, στο πλαίσιο μιας διαδικασίας όπως αυτή του άρθρου 169, ο έλεγχος που ασκεί το Δικαστήριο πρέπει να είναι ανάλογος προς αυτόν του άρθρου 173 της Συνθήκης σχετικά με τη νομιμότητα των πράξεων των κοινοτικών οργάνων που συνδέονται με πολυσύνθετες επιλογές, όσον αφορά θέματα οικονομικής πολιτικής. Όμως, καίτοι είναι ευκταίο, εν προκειμένω, ο δικαστικός έλεγχος να είναι όσο το δυνατό πιο περιορισμένος, αυτή η στάση του « κάτω τα χέρια » αντενδείκνυται, όταν πρόκειται για τη διασφάλιση της εκ μέρους των κρατών μελών τηρήσεως κοινών και δεσμευτικών κανόνων του κοινοτικού δικαίου.

21. Αν γινόταν δεκτός ο ισχυρισμός της ιταλικής κυβερνήσεως, οι κανόνες του κοινοτικού δικαίου, όπως αυτοί για τους οποίους πρόκειται στην υπό κρίση υπόθεση, σύντομα θα έπαυαν να είναι και κοινοί και υποχρεωτικοί. Θα αρκούσε να αποδεικνύει ένα κράτος μέλος ότι οι πράξεις του είναι από καθαρά τυπική άποψη σύμφωνες προς τις κοινοτικές υποχρεώσεις για να μην μπορούν ούτε η Επιτροπή ούτε το Δικαστήριο, να ελέγξουν την ουσιαστική τους συμφωνία προς το κοινοτικό δίκαιο. Θα ήταν αρκετό για ένα κράτος μέλος να δείξει, παραδείγματος χάρη, με την κατάλληλη αναφορά στο προοίμιο ενός εθνικού του νόμου, ότι σε κάποιο στάδιο έλαβε υπόψη τις κοινοτικές διατάξεις για να είναι ελεύθερο στην πράξη να αντιπαρέλθει ή να αγνοήσει οποιαδήποτε από τις διατάξεις αυτές που θα αποδεικνυόταν ακατάλληλη ή απρόσφορη.

22. Δυνάμει του άρθρου 155 της Συνθήκης ΕΟΚ, η Επιτροπή μεριμνά για την τήρηση των κανόνων του κοινοτικού δικαίου. Ομοίως, σύμφωνα με το άρθρο 164, στο Δικαστήριο ακριβώς εναπόκειται να εξασφαλίσει την τήρηση των εν λόγω κανόνων. Και στις δυο περιπτώσεις το έργο αυτό δεν μπορεί να αχθεί σε πέρας παρά μόνο εφόσον η Επιτροπή και το Δικαστήριο είναι σε θέση να ελέγχουν τις τεχνικές εκτιμήσεις και την αξιολόγηση των γεγονότων στις οποίες προβαίνει ένα κράτος μέλος, ισχυριζόμενο ότι εφαρμόζει τους

κανόνες αυτούς. Επομένως, φρονώ ότι η επιχειρηματολογία της ιταλικής κυβερνήσεως, όσον αφορά το προκαταρκτικό ζήτημα δεν πρέπει να γίνει δεκτή.

Έλεγχος και εκτίμηση των αποδείξεων

23. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, που επιβεβαιώθηκε πρόσφατα με την απόφασή του της 22ας Σεπτεμβρίου 1988 στην υπόθεση 272/86, Επιτροπή κατά Ελλάδας, στο πλαίσιο της διαδικασίας λόγω παραβάσεως κατά το άρθρο 169 της Συνθήκης ΕΟΚ, η Επιτροπή υποχρεούται να αποδείξει την ύπαρξη της προβαλλόμενης παραβάσεως. Κατά συνέπεια, προκειμένου να αποδειχθεί αν το εν λόγω όργανο εξεπλήρωσε αυτή του την υποχρέωση είναι ανάγκη να ελεγθούν και να εκτιμηθούν οι αποδείξεις που προσεκόμισε η Επιτροπή, καθώς και οι απαντήσεις της ιταλικής κυβερνήσεως.

24. Για το σκοπό αυτόν, θα υιοθετήσω, για λόγους ευκολίας, το πλαίσιο που χρησιμοποίησε η Επιτροπή, η οποία προσεκόμισε τις αποδείξεις της κατανεμημένες σε τρεις κατηγορίες:

1) παραδοσιακή χρήση της ονομασίας,

2) ομοιογένεια της περιοχής παραγωγής και του οίνου,

3) οικονομικές επιπτώσεις της επέκτασης της περιοχής παραγωγής.

Οι δυο πρώτες από τις προαναφερθείσες κατηγορίες αντιστοιχούν στα δυο βασικά κριτήρια τα οποία, κατά την Επιτροπή, πρέπει να εφαρμόζονται για την οροθέτηση της περιοχής παραγωγής.

1) *Παραδοσιακή χρήση της ονομασίας*

25. Το κριτήριο της παραδοσιακής χρήσεως της ονομασίας δεν προβλέπεται ρητώς από την κοινοτική νομοθεσία. Το άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 823/87 ορίζει ότι οι διατάξεις για τους οίνους ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές — συμπεριλαμβανομένων των κανόνων που εφαρμόζονται για την οροθέτηση της περιοχής παραγωγής — λαμβάνουν υπόψη τις « παραδοσιακές συνήθειες παραγωγής ». Το άρθρο 2, παράγραφος 2, του κανονισμού αυτού, προσθέτει ότι τα κράτη μέλη πρέπει, όταν προβλέπουν συμπληρωματικά χαρακτηριστικά για τέτοιους οίνους, να λαμβάνουν υπόψη « τις θεμιτές και σταθερές συνήθειες ». Το ιταλικό διάταγμα της 12ης Ιουλίου 1963 συγκεκριμενοποιεί το αόριστο αυτό κοινοτικό κριτήριο προβλέποντας ότι σε μια περιοχή παραγωγής μπορούν να περιλαμβάνονται όχι μόνο τα εδάφη που χαρακτηρίζονται από την εν λόγω ονομασία καταγωγής αλλά και τα γειτονικά εδάφη, εφόσον, μεταξύ άλλων, κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του διατάγματος, στα εδάφη αυτά υφίστατο παραγωγή και εμπορία οίνου υπό την ιδία ονομασία επί δέκα τουλάχιστον έτη.

26. Κατά την Επιτροπή, δεν μπορεί να αποδειχθεί η ύπαρξη παραδόσεως στην επαρχία του Trento, όσον αφορά την παραγωγή οίνων με την ονομασία « Caldaro » ή « Lago di Caldaro » η οποία να υφίσταται επί δέκα τουλάχιστον έτη, δηλαδή από το 1953. Αντίθετα, η Επιτροπή παρατηρεί ότι η άμπελος « Schiava » που εχρησιμοποιείτο παραδοσιακά για την παραγωγή των οίνων « Caldaro » στην αρχική περιοχή παραγωγής πριν από το 1970, ήταν μάλλον σπάνια στην επαρχία του Trento πριν από το 1960, ενώ ο οίνος που παρήγετο στην περιοχή αυτή επωλείτο υπό τη διαφορετική ονομασία « Sorni ».

27. Προς στήριξη του επιχειρήματος αυτού, η Επιτροπή επικαλείται το γεγονός ότι όταν, κατά το 1959, η ιταλική και η γερμανική κυβέρνηση συνήψαν συμφωνία σχετικά με τη χρήση της ένδειξης « Auslese » όσον αφορά τους οίνους « Caldaro », αποφάσισαν ότι σχετικός οίνος έπρεπε να προέρχεται αποκλειστικά από τοποθεσίες που συνόρευαν με τη λίμνη ή από γειτονικές τοποθεσίες. Η Επιτροπή παραπέμπει επίσης σε τρία δημοσιεύματα σχετικά με τους οίνους του Trento, χρονολογούμενα από το 1960, 1961 και 1964 (τα οποία δεν προσκομίστηκαν στο Δικαστήριο) από τα οποία προκύπτει ότι κατά τα εν λόγω έτη στην επαρχία του Trento ούτε παράγονταν ούτε διατίθενταν στο εμπόριο οίνοι με την ονομασία « Caldaro » ή « Lago di Caldaro », αλλά, αντιθέτως, η τυπική ονομασία των παραγόμενων στην επαρχία αυτή οίνων ήταν « Sorni ».

28. Στη συνέχεια, η Επιτροπή τονίζει τις διαφορές που υφίστανται, μεταξύ, αφενός, της περιοχής παραγωγής, όπως αυτή καθορίστηκε με το διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970, και, αφετέρου, των συστάσεων που διατύπωσε, στο πλαίσιο των προπαρασκευαστικών εργασιών, η περιφερειακή επιτροπή γεωργίας για την περιφέρεια του Trentino Alto-Adige (η οποία περιλαμβάνει τις επαρχίες του Bolzano και του Trento) και η εθνική επιτροπή προστασίας των ονομασιών καταγωγής. Στην έκθεσή της της 20ης Ιουνίου 1966, η περιφερειακή επιτροπή γεωργίας αντιτάχθηκε στην υπαγωγή στη σχετική περιοχή εδαφών των έξι κοινοτήτων του Trento όπως προτάθηκε από ομάδες συμφερόντων του Trento. Εξάλλου, η εθνική επιτροπή, συνέστησε την υπαγωγή τριών μόνο από τις έξι κοινότητες. Ωστόσο, με το διάταγμα που εκδόθηκε τελικά υπήχθησαν, όπως προαναφέρθηκε, στη σχετική περιοχή εδάφη επτά κοινοτήτων του Trento, από τις οποίες η μία, η κοινότητα του Lisignago, δεν είχε καν, κατά την Επιτροπή, προταθεί από τους παραγωγούς και τους εμπόρους του Trento.

29. Η Επιτροπή δεν προσεκόμισε τις εκθέσεις αυτές στο Δικαστήριο, αλλά το περιεχόμενό τους ουδόλως αμφισβητήθηκε από την ιταλική κυβέρνηση. Ωστόσο η Επιτροπή προσεκόμισε ένα έγγραφο με τον τίτλο « έκθεση της περιφερειακής υποεπιτροπής για τη μελέτη της ονομασίας « Caldaro ». Στην υποεπιτροπή αυτή είχε ανατεθεί η εξέταση των επιχειρημάτων που προέβαλαν και των στοιχείων που προσεκόμισαν οι παραγωγοί και οι έμποροι των επαρχιών του Bolzano και του Trento, καθώς και η υποβολή των συμπερασμάτων της με σχετική έκθεση προς την προαναφερθείσα περιφερειακή επιτροπή γεωργίας. Η έκθεση αυτή παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, εφόσον αποτελεί τη μόνη έγγραφη απόδειξη που προσκομίστηκε στο Δικαστήριο και η οποία αφορά ειδικώς την κρίσιμη περίοδο της προπαρασκευής του διατάγματος της 23ης Μαρτίου 1970. Στη ίδια έκθεση θα αναφερθώ επίσης κατά την εξέταση του προβλήματος της ομοιογένειας.

30. Η υποεπιτροπή θεώρησε ότι δυνάμει του διατάγματος της 12ης Ιουλίου 1963, το κριτήριο της παραδοσιακής χρήσεως της ονομασίας πρέπει να συνδέεται με τα συγκεκριμένα εδάφη τα οποία πρόκειται να χαρακτηρισθούν ως περιοχή παραγωγής. Όμως, βάσει των εγγράφων που της υποβλήθηκαν, η επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, κατά το μέτρο που υφίστατο παραδοσιακή χρήση, φαίνεται ότι αυτή συνδεόταν μάλλον με ορισμένες οινοπαραγωγικές επιχειρήσεις και συνεταιρισμούς εγκατεστημένους τόσο στην επαρχία του Trento όσο και του Bolzano παρά με συγκεκριμένες φυσικές ζώνες της επαρχίας του Trento. Το καθοριστικό χωρίο της έκθεσης αυτής έχει ως εξής:

« Επομένως, η υποεπιτροπή θεωρεί ότι είναι γενικά αναμφισβήτητο ότι στην επαρχία του Trento υφίσταται παράδοση παραγωγής και πώλησης οίνου ανάλογου προς τον " Caldaro "· πρέπει, ωστόσο, να επισημανθεί ότι η παράδοση αυτή συνδέεται όχι τόσο με ορι-

σμένες περιοχές παραγωγής όσο με ορισμένες επιχειρήσεις ή οινοπαραγωγικούς συνεταιρισμούς του Trentino Alto-Adige, οι οποίοι προμηθεύονται και εξακολουθούν να προμηθεύονται ακόμα στο Trento οίνο ουσιαστικά όμοιο προς αυτόν της ζώνης του " Caldaro ". »

Καθώς δεν αποδείχθηκε η ύπαρξη συνδέσμου μεταξύ της παραδοσιακής χρήσεως και των συγκεκριμένων περιοχών του Trento, τα μέλη της υποεπιτροπής δεν μπόρεσαν να καταλήξουν σε συμφωνία ως προς την οροθέτηση της περιοχής παραγωγής της επαρχίας αυτής.

31. Φρονώ ότι ορθώς η υποεπιτροπή έκρινε ότι σύμφωνα με το γράμμα του διατάγματος της 12ης Ιουλίου 1963, η παραδοσιακή χρήση της ονομασίας πρέπει να συνδέεται με μια συγκεκριμένη εδαφική ζώνη και όχι απλώς προς συγκεκριμένα εμπορικά συμφέροντα. Πιστεύω, επίσης, ότι η υποχρέωση αυτή περιλαμβάνεται έμμεσα στην κοινοτική νομοθεσία, και ειδικότερα στο άρθρο 2, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 823/87, το οποίο πράγματι προβλέπει ότι κατά τη θέσπιση των διατάξεων για τους οίνους ποιότητας που παράγονται εντός καθορισμένων περιοχών — και ιδίως των διατάξεων που αφορούν την οροθέτηση της περιοχής παραγωγής — πρέπει στους σχετικούς κοινοτικούς και εθνικούς κανόνες να λαμβάνονται υπόψη οι παραδοσιακές συνθήκες παραγωγής.

32. Εξάλλου, η ιταλική κυβέρνηση κατέθεσε διάφορα έγγραφα σχετικά με την πώληση ή την εξαγωγή οίνων « Caldaro » ή « Lago di Caldaro » από την επαρχία του Trento, και συγκεκριμένα πέντε τιμολόγια μετά των σχετικών τελωνειακών έγγραφων, με ημερομηνίες μεταξύ της 23ης Μαΐου 1952 και της 11ης Δεκεμβρίου 1956, που εκδόθηκαν από το συνεταιρισμό των αμπελοκαλλιεργητών της κοινότητας Mezzocorona της επαρχίας του Trento, και δύο τιμολόγια, χρονολογούμενα από το 1969, που είχαν εκδοθεί από την επιχείρηση Dorigati, η οποία είναι επίσης εγκατεστημένη στη Mezzocorona. Από τα έγγραφα αυτά, τα δύο τελευταία, που χρονολογούνται από το 1969, είναι πολύ πρόσφατα, ώστε να μπορεί από αυτά να προκύψει η ύπαρξη παραδόσεως. Όσον αφορά τα πέντε άλλα έγγραφα, πρέπει να σημειωθεί ότι προέρχονται όλα από ένα μόνο συνεταιρισμό,πράγμα που οδηγεί στο προαναφερθέν συμπέρασμα της περιφερειακής υποεπιτροπής, ότι δηλαδή η παραδοσιακή παραγωγή στην επαρχία του Trento, κατά το μέτρο που υφίστατο, αποτελούσε το μονοπώλιο ορισμένων συνεταιρισμών ή εμπόρων. Παρατηρείται επίσης ότι και τα επτά τιμολόγια προέρχονται από τη Mezzocorona, η οποία, μέχρι την έκδοση του διατάγματος της 22ας Σεπτεμβρίου 1981, δεν περιλαμβανόταν στην περιοχή παραγωγής. Κατά συνέπεια, από τα έγγραφα αυτά δεν προκύπτει κανένα στοιχείο σχετικά με την έκταση της παραδοσιακής παραγωγής στις επτά κοινότητες του Trento που είχαν αρχικά περιληφθεί στην περιοχή παραγωγής του « Caldaro » με το διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970.

33. Η ιταλική κυβέρνηση στηρίζεται επίσης σε ένα αχρονολόγητο έγγραφο με τίτλο « έρευνα επί της παραγωγής του οίνου " Auslese " στην περιφέρεια του Trentino Alto-Adige » (περιφέρεια η οποία περιλαμβάνει τις επαρχίες του Bolzano και του Trento), το οποίο αφορά, μεταξύ άλλων, τα αποτελέσματα ελέγχων ποιότητας που διενεργήθηκαν το 1964 επί του οίνου « Caldaro ». Αυτή όμως η έρευνα ουδόλως επιβεβαιώνει ότι οποιοσδήποτε από τους εν λόγω οίνους « Caldaro » παρήγετο ή διετίθετο στο εμπόριο στην επαρχία του Trento.

34. Η ιταλική κυβέρνηση υποστηρίζει, επιπλέον, ότι το γεγονός ότι δεν έγινε μνεία του οίνου « Caldaro » ή « Lago di Caldaro » στις τρεις δημοσιεύσεις σχετικά με τον οίνο του Trento, στις οποίες παραπέμπει η Επιτροπή, δεν είναι καθοριστικό, διότι οι δημοσιεύσεις αυτές αφορούσαν εμφιαλωμένους οίνους, ενώ

ο εν λόγω οίνος διετίθετο στο εμπόριο χύμα. Προσθέτει ότι υπήρχε η συνήθεια οι έμποροι του Bolzano να αγοράζουν από τους παραγωγούς του Trento οίνο χύμα προκειμένου να τον πωλήσουν ή να τον εξαγάγουν ως οίνο « Caldaro ». Κατά τη γνώμη μου, η εξήγηση αυτή ενισχύει την άποψη της Επιτροπής, καθώς επιβεβαιώνει το ότι δεν υφίστατο συνήθεια ούτε παραγωγής ούτε εμπορίας οίνου « Caldaro », αυτού καθεαυτού, στην επαρχία του Trento κατά την υπό κρίση περίοδο, όπως προβλεπόταν από το διάταγμα της 12ης Ιουλίου 1963, και επιρρωνύει τη γνώμη της προαναφερθείσας υποεπιτροπής κατά την οποία μια τέτοια παραδοσιακή πρακτική συνδεόταν κυρίως με ορισμένες ομάδες εμπορικών συμφερόντων τόσο στην επαρχία του Bolzano όσο και του Trento.

35. Συνοψίζοντας, όσον αφορά το ζήτημα αυτό, είμαι πεπεισμένος ότι από τις αποδείξεις που προσεκόμισε η Επιτροπή καταδεικνύεται, βάσει επαρκών στοιχείων, ότι, όποια και αν ήταν η παράδοση στην παραγωγή και εμπορία του οίνου « Caldaro » στην επαρχία του Trento κατά τα δέκα έτη που προηγήθηκαν της εκδόσεως του διατάγματος της 12ης Ιουλίου 1963, δεν δικαιολογείτο η επέκταση της περιοχής παραγωγής εντός της επαρχίας του Trento στο βαθμό που προέβλεπαν τα διατάγματα του 1970 και 1981. Κατά συνέπεια, στην ιταλική κυβέρνηση εναπόκειται να αντικρούσει τα στοιχεία αυτά, πράγμα που η τελευταία, κατά τη γνώμη μου, παρέλειψε προφανώς να πράξει. Η εν λόγω κυβέρνηση, καίτοι επανειλημμένα αναφέρθηκε, τόσο στις γραπτές της παρατηρήσεις όσο και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, στα « άφθονα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία » που, κατ' αυτήν, θεμελιώνουν την άποψή της και τα οποία, όπως ισχυρίζεται, βρίσκονταν στη διάθεση τόσο των ιταλικών αρχών κατά την εκπόνηση του διατάγματος της 23ης Μαρτίου 1970 όσο και του ιταλικού Συμβουλίου της Επικρατείας όταν εξέδωσε την απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 1973, παρέλειψε, παρόλο που είχε απολύτως και το χρόνο και την ευκαιρία (ιδίως μετά την ειδική γραπτή ερώτηση του Δικαστηρίου) να προσκομίσει και άλλα έγγραφα εκτός από αυτά στα οποία αναφέρθηκα πιο πάνω (παράγραφοι 32 και 33). Επομένως, όσον αφορά το ζήτημα της παραδοσιακής χρήσεως, συντάσσομαι, με ορισμένες επιφυλάξεις στις οποίες θα επανέλθω αργότερα, με την άποψη της Επιτροπής.

2) *Η ομοιογένεια*

36. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι ο κανονισμός (ΕΟΚ) 823/87, και συγκεκριμένα το άρθρο του 3, προβλέπει ότι η οροθέτηση της περιοχής παραγωγής ενός οίνου που παράγεται σε καθορισμένη περιοχή πραγματοποιείται βάσει στοιχείων όπως το έδαφος και το υπέδαφος, το κλίμα και η κατάσταση των αμπελώνων, στοιχείων των οποίων η συνδρομή εξασφαλίζει ορισμένη ομοιογένεια, όσον αφορά την περιοχή παραγωγής, και, ως εκ τούτου, του παραγόμενου σ' αυτήν οίνου. Αυτή η απαίτηση ομοιογενείας ελήφθη δεόντως υπόψη στο διάταγμα της 12ης Ιουλίου 1963, το οποίο επιτρέπει η περιοχή παραγωγής να περιλαμβάνει όχι μόνο τα χαρακτηριζόμενα από την ονομασία καταγωγής εδάφη αλλά επίσης και τα γειτονικά εδάφη, εφόσον επικρατούν εκεί ανάλογες φυσικές συνθήκες. Κατά την Επιτροπή, υφίσταται σαφώς έλλειψη ομοιογένειας, όσον αφορά τα στοιχεία, αυτά μεταξύ του « παραδοσιακού » μέρους της περιοχής παραγωγής που γειτνιάζει με τη λίμνη του Caldaro στην επαρχία του Bolzano και του νεώτερου μέρους που βρίσκεται στην επαρχία του Trento. Η ιταλική κυβέρνηση, καίτοι δεν αμφισβητεί, γενικά, τη σημασία των στοιχείων που επικαλείται η Επιτροπή, δεν δέχεται τις εκτιμήσεις της ως προς τα στοιχεία αυτά.

37. Για την εκτίμηση των αποδείξεων ενδείκνυται και εδώ να ακολουθήσω, σε γενικές γραμμές, τη σειρά που υιοθέτησε η Επιτροπή, δηλαδή ως εξής:

α) έδαφος και υπέδαφος,

β) κλίμα,

γ) κατάσταση των αμπελώνων,

δ) χαρακτηριστικά του οίνου.

Ωστόσο, δεδομένου ότι τα προσκομισθέντα αποδεικτικά στοιχεία είναι και άφθονα και λεπτομερή, προτίθεμαι να σχολιάσω κάθε κεφάλαιο όπως θα προχωρώ, επιφυλασσόμενος να προβώ σε συνολική εκτίμηση στο τέλος.

α) *Έδαφος και υπέδαφος*

38. Η Επιτροπή παρατηρεί ότι στις κοινότητες Giovo, Faver και Lavis, στην επαρχία του Trento, το έδαφος είναι πορφυριτικό, ενώ στην « παραδοσιακή » περιοχή του Caldaro, το έδαφος είναι ασβεστολιθικό. Απαντώντας στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου, η ιταλική κυβέρνηση υποστηρίζει, αντιθέτως, ότι οι γεωλογικές συνθήκες παραγωγής είναι ουσιαστικά οι ίδιες και ότι η περιοχή παραγωγής στις δύο επαρχίες εκτείνεται εν μέρει σε ασβεστοδολομιτικές ζώνες (πέντε κοινότητες της επαρχίας του Trento και τέσσερις του Bolzano) και εν μέρει σε εδάφη από πορφυροχαλαζίτη της βραχώδους πορφυριτικής περιοχής του Alto-Adige » (τρεις κοινότητες του Trento και οκτώ του Bolzano). Επίσης επισημαίνει ότι στην περιοχή παραγωγής ουδέποτε περιελήφθη οποιαδήποτε κοινότητα του Faver.

39. Όσον αφορά αυτό το μέρος των αποδεικτικών στοιχείων, ο μόνος ισχυρισμός που μπορεί να επιβεβαιωθεί είναι αυτός της ιταλικής κυβερνήσεως σχετικά με την κοινότητα του Faver: πράγματι, από τα διατάγματα της 23ης Μαρτίου 1970 και 22ας Σεπτεμβρίου 1981 καταφαίνεται ότι ουδέποτε περιλήφθησαν στην περιοχή παραγωγής εδάφη που βρίσκονται στην κοινότητα αυτή, καίτοι από το προοίμιο του τελευταίου διατάγματος καθίσταται φανερό ότι οι παραγωγοί toy Faver είχαν όντως ζητήσει την υπαγωγή τους στην περιοχή αυτή. Κατά τα λοιπά, και οι δύο διάδικοι στηρίζονται περισσότερο σε ισχυρισμούς παρά σε αναφορές σε ανεξάρτητες πηγές και ούτε ο ένας ούτε ο άλλος προσπάθησε να εξηγήσει την έννοια των χρησιμοποιούμενων τεχνικών όρων ή τη σημασία, για την παραγωγή του οίνου, των προβαλλόμενων διαφορών, όσον αφορά το έδαφος και το υπέδαφος. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο εκπρόσωπος της Επιτροπής διευκρίνισε ότι αυτές οι διαφορές του εδάφους και του υπεδάφους είχαν επίπτωση ως προς την περιεκτικότητα του οίνου σε μεταλλικά άλατα και ιδίως σε φωσφορικό άλας, χωρίς ωστόσο να εξηγήσει για ποιο λόγο η διαφορά περιεκτικότητας σε φωσφορικό άλας πρέπει να θεωρηθεί, αυτή καθεαυτή, σημαντική. Επομένως, φρονώ ότι οι προσκομισθείσες ως προς το ζήτημα αυτό αποδείξεις δεν διευκολύνουν κατά κανένα τρόπο το Δικαστήριο στο σχηματισμό δικανικής πεποιθήσεως.

β) *Κλίμα*

40. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι δυο σημαντικότεροι κλιματολογικοί παράγοντες για την παραγωγή του οίνου είναι οι βροχοπτώσεις και η ηλιοφάνεια. Παρατηρεί ότι σύμφωνα με τους αριθμούς που έχουν δημοσιευθεί όσον αφορά τον μέσο όρο βροχοπτώσεων, αριθμούς που προκύπτουν από στοιχεία συλλεγέντα από τους δύο μετεωρολογικούς σταθμούς του Trento, δηλαδή αυτούς του Trento και του San Michele all'Adige, καθώς και από το Bolzano, οι βροχοπτώσεις είναι αισθητά μεταλύτερες στην επαρχία του Trento. Αντιθέτως, οι αριθμοί σχετικά με τη μέση διάρκεια ηλιοφά-

νειας που στηρίζονται σε στοιχεία συλλεγέντα από το San Michele all'Adidge και το Bolzano δείχνουν ότι η ηλιοφάνεια είναι αισθητά μεταλύτερη στο Bolzano.

41. Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή παρατηρεί ότι από τους προσκομισθέντες στο Δικαστήριο πίνακες καταδεικνύεται ότι κατά την περίοδο 1921 μέχρι 1970, το μέσο ετήσιο ύψος βροχοπτώσεων στο Bolzano ήταν 704 χιλιοστόμετρα ενώ το αντίστοιχο ύψος στο San Michele ήταν 943 χιλιοστόμετρα. Εξάλλου, κατά την περίοδο 1957-1970 το Bolzano είχε μέση ετήσια διάρκεια ηλιοφάνειας 1893,30 ώρες έναντι 1731,30 ωρών του San Michele για την περίοδο 1950-1970. Η Επιτροπή προσθέτει ότι οι παρατηρήσεις ως προς την ηλιοφάνεια παρέχουν πράγματι μια αδικαιολόγητα ευνοϊκή εντύπωση ως προς την κατάσταση στην επαρχία του Trento, διότι έγιναν στο San Michele το οποίο είναι πολύ εκτεθειμένο στον ήλιο, ενώ το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής παραγωγής του Trento βρίσκεται στην Val di Cembra, της οποίας το νότιο μέρος περιβάλλεται από υψηλά βουνά.

42. Απαντώντας στις γραπτές ερωτήσεις του Δικαστηρίου, η ιταλική κυβέρνηση υποστηρίζει ότι οι κλιματολογικές διαφορές που προκύπτουν από τους αριθμούς αυτούς είναι ασήμαντες και δεν μπορούν να επηρεάσουν τα χαρακτηριστικά του οίνου που παράγεται σε καθεμία από τις επαρχίες. Ισχυρίζεται επίσης ότι οι αριθμοί της Επιτροπής είναι απατηλοί από δύο απόψεις. Αφενός, τα συλλεγέντα από τον μετεωρολογικό σταθμό του Bolzano στοιχεία στερούνται εν προκειμένω σημασίας, διότι η τοποθεσία αυτή βρίσκεται εκτός της περιοχής παραγωγής και απολαύει, εν πάση περιπτώσει, εξαιρετικών κλιματολογικών συνθηκών, που δεν μπορούν να συγκριθούν, γενικά, προς αυτές της περιοχής παραγωγής του οίνου « Caldaro ». Εξάλλου, στους βροχομετρικούς αριθμούς της Επιτροπής, βάσει των οποίων έγινε σύγκριση μεταξύ των μετρήσεων στο San Michele και το Bolzano, δεν περιλαμβάνονται οι αριθμοί, όσον αφορά την ίδια την κοινότητα του Caldaro, της οποίας το μέσο ύψος βροχοπτώσεων για την περίοδο 1921-1970 ήταν 829 χιλιοστόμετρα: η σύγκριση του αριθμού αυτού με το μέσο όρο του San Michele, δηλαδή 943 χιλιοστόμετρα, είναι ευνοϊκότερη από ό,τι η σύγκριση με το σχετικό αριθμό του Bolzano, δηλαδή 744 χιλιοστόμετρα. Εξάλλου, συγκρίνοντας τα βροχομετρικά στοιχεία του Caldaro προς αυτά του San Michele, προκύπτει ότι οι διαφορές των κατά μέσο όρο βροχοπτώσεων κατά την κρίσιμη για την παραγωγή του οίνου περίοδο — Απρίλιος μέχρι Σεπτέμβριος — είναι αμελητέες. Τέλος, αντίθετα από τον ισχυρισμό της Επιτροπής, η Val di Cembra έχει ευνοϊκή θέση από άποψη εκθέσεως στις ακτίνες του ήλιου.

43. Από τους αριθμούς που παρουσίασε η Επιτροπή προκύπτουν αναμφισβήτητα σημαντικές διαφορές ως προς τον μέσο όρο των βροχοπτώσεων και τον αριθμό ωρών ηλιοφανείας μεταξύ του Bolzano και του San Michele. Οι διαφορές αυτές είναι λιγότερο έντοντες κατά τους μήνες από Απρίλιο μέχρι Σεπτέμβριο, αλλά εξακολουθούν, εν πάση περιπτώσει, να είναι αισθητές. Ως προς τις βροχοπτώσεις, η ιταλική κυβέρνηση υπέβαλε, όσον αφορά την ίδια την κοινότητα του Caldaro, στοιχεία από τα οποία προκύπτει, σε σχέση με το San Michele, ύψος ανάλογο κατά τον Αύγουστο, περισσότερες βροχές στο Caldaro κατά τον Ιούνιο και τον Ιούλιο, αλλά σαφώς υψηλότερα επίπεδα στο San Michele κατά τους υπόλοιπους μήνες του έτους. Σ' αυτό πρέπει να προστεθεί ότι ο συνολικός ετήσιος μέσος όρος των 943 χιλιοστομέτρων για το San Michele εξακολουθεί να είναι σαφώς μεγαλύτερος από τα 829 χιλιοστόμετρα που έχουν καταγραφεί στο Caldaro. Η ιταλική κυβέρνηση δεν επικαλέστηκε κανέναν αριθμό από τον οποίο να μπορεί να γίνει σύγκριση μεταξύ του βαθμού ηλιοφανείας στο San Michele και αυτού στο Caldaro.

44. Πράγματι, από τους αριθμούς που προσκομίσθηκαν στο Δικαστήριο φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, να αποδεικνύεται η ύπαρξη αισθητών κλιματολογικών διαφορών μεταξύ του μέρους

της περιοχής παραγωγής που βρίσκεται στην επαρχία του Bolzano και αυτού που βρίσκεται στο Trento. Ωστόσο, διστάζω να προσδώσω μεγάλη σημασία σε αριθμούς οι οποίοι, ενόψει της γεωγραφικής πολυμορφίας της περιοχής, φαίνονται σποραδικοί και επιλεκτικοί. Λυπούμαι ιδιαίτερα για την έλλειψη οποιουδήποτε στοιχείου από έναν ή περισσότερους σταθμούς της Val di Cembra και για το γεγονός ότι οι μετρήσεις σχετικά με το ίδιο το Bolzano πραγματοποιήθηκαν σε σταθμό κείμενο εκτός της περιοχής παραγωγής.

45. Ανεξάρτητα από τις αμφιβολίες που διατηρώ ως προς τον αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα των αριθμών αυτών, φρονώ ότι η Επιτροπή δεν κατέβαλε τις ενδεδειγμένες προσπάθειες για να τους εντάξει στο οικείο πλαίσιο. Ζητείται εμμέσως από το Δικαστήριο να αναγνωρίσει ότι οι διαφορές που διαπιστώθηκαν, όσον αφορά το βαθμό των βροχοπτώσεων ή της ηλιοφάνειας έχουν κατ' ανάγκην επίπτωση στην παραγωγή του εν λόγω τύπου οίνου· εντούτοις, η Επιτροπή δεν στηρίζει τον ισχυρισμό αυτό σε καμιά απόδειξη. Επομένως, είμαι υποχρεωμένος να θεωρήσω ότι τα σχετικά με τις κλιματολογικές διαφορές αποδεικτικά στοιχεία δεν είναι πειστικά.

γ) *Κατάσταση των αμπελώνων*

46. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι στην « παραδοσιακή » περιοχή του Caldaro, το υψόμετρο του μεγαλύτερου μέρους του αμπελοτεμαχίων ποικίλλει από 200 μέχρι 400 μέτρα, ενώ στην Val di Cembra, όπου βρίσκεται η πλειονότητα των αμπέλων της επαρχίας του Trento, κυμαίνεται μεταξύ 450 και 650 μέτρων. Η ιταλική κυβέρνηση δεν δίνει καμιά συγκεκριμένη απάντηση, όσον αφορά τους αριθμούς αυτούς, αλλά παρατηρεί ότι το διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970 περί καθορισμού των κανόνων παραγωγής του οίνου « Caldaro » επιτρέπει την καλλιέργεια αμπέλων μέχρι υψόμετρο 600 μέτρων. Κατόπιν σχετικού αιτήματος του Δικαστηρίου, η ιταλική κυβέρνηση προσεκόμισε χάρτες των δύο τμημάτων της περιοχής παραγωγής από τους οποίους εμφαίνεται, μεταξύ άλλων, το υψόμετρό τους σε σχέση με την επιφάνεια της θάλασσας.

47. Από την εξέταση των χαρτών αυτών προκύπτει, σύμφωνα με τη διαμόρφωση του εδάφους, ότι η « παραδοσιακή » περιοχή παραγωγής που γειτνιάζει με τη λίμνη του Caldaro βρίσκεται σε υψόμετρο μεταξύ 212 και 556 μέτρων: αντιθέτως, η ζώνη παραγωγής της Val di Cembra βρίσκεται μεταξύ 339 και 654 μέτρων. Οι αριθμοί αυτοί επιβεβαιώνουν, σε ορισμένο βαθμό, την άποψη της Επιτροπής. Ωστόσο, από τους χάρτες αυτούς φαίνεται ότι η θέση της περιοχής παραγωγής της επαρχίας του Trento, εκτός από αυτή της Val di Cembra, είναι γενικά ανάλογη, από άποψη ανώτατου και κατώτατου υψόμετρου, προς αυτήν της « παραδοσιακής » ζώνης του Caldaro. Επιπλέον, οι χάρτες αυτοί, καίτοι οροθετούν την περιοχή παραγωγής, δεν δείχνουν, ωστόσο, την κατανομή των αμπελώνων. Επομένως, και ως προς το ζήτημα αυτό, είμαι υποχρεωμένος να θεωρήσω ότι οι αποδείξεις που προσκομίστηκαν στο Δικαστήριο δεν είναι πειστικές.

δ) *Χαρακτηριστικά του οίνου*

48. Κατά την Επιτροπή, η έλλειψη ομοιογένειας μεταξύ των δύο μερών της περιοχής παραγωγής εξηγεί τις διαφορές που υφίστανται, κατ' αυτήν, μεταξύ των αντίστοιχων χημικών και οργανοληπτικών χαρακτηριστικών των οίνων που παράγονται σε καθεμιά από τις επαρχίες, ιδίως όσον αφορά το βαθμό οξύτητας και την περιεκτικότητα σε φωσφορικά άλατα. Προς στήριξη του επιχειρήματος αυτού, η Επιτροπή προσεκόμισε δύο πίνακες. Ο πρώτος, ο οποίος περιελήφθη στο δικόγραφο της προσφυγής, απαριθμεί 28 οίνους « Caldaro », οι περισσότεροι από τους οποίους φαίνεται να προέρχονται, σύμφωνα με την ονομασία τους, από την επαρχία του Trento. Η

Επιτροπή παρατηρεί ότι οι οίνοι του Trento (οι οποίοι, όπως φαίνεται, αποτελούν τα δύο τρίτα στο κάτω μέρος του πίνακα) παρουσιάζουν στο σύνολό τους υψηλότερο δείκτη οξύτητας και μικρότερη περιεκτικότητα σε φωσφορικά άλατα από ό,τι οι οίνοι του Bolzano. Ο δεύτερος πίνακας, ο οποίος χρονολογείται από τις 14 Ιανουαρίου 1983, κατατέθηκε σε απάντηση γραπτών ερωτήσεων του Δικαστηρίου και δείχνει, μεταξύ άλλων, τη συνολική οξύτητα 44 οίνων με την ονομασία « Lago di Caldaro Auslese » το 1982. Μεταξύ των 23 οίνων του Trento του δεύτερου πίνακα (ο οποίος συμπίπτει μερικώς με τον πρώτο), 15 οίνοι εμφανίζουν συνολική οξύτητα 5 ή περισσοτέρων χιλιοστογράμμων ανά λίτρο, ενώ μόνον 6 από τους 21 οίνους της προμνημονευθείσας επαρχίας του Bolzano φθάνουν το επίπεδο αυτό.

49. Η ιταλική κυβέρνηση φρονεί ότι οι αριθμοί αυτοί είναι απατηλοί κατά το μέτρο που ο οίνος, εφόσον δεν έχει ακόμα υποστεί σχετική επεξεργασία, μπορεί να εμφανίζει υψηλό δείκτη οξύτητας, ο οποίος μπορεί να περιορισθεί πριν από την εμφιάλωση. Αντιθέτως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο δείκτης οξύτητας ενός οίνου δεν μπορεί πλέον να μεταβληθεί μετά την παραγωγή του. Κανένας από τους δυο διαδίκους δεν προσεκόμισε αποδείξεις σχετικά με τους ισχυρισμούς του.

50. Η ιταλική κυβέρνηση παρατηρεί, επιπλέον, ότι εφόσον η πλειονότητα των οίνων, που περιλαμβάνονται στους δύο καταλόγους της Επιτροπής είναι καταγωγής Trento, δεν μπορεί να είναι έγκυρο κανένα γενικό συμπέρασμα από τη σύγκριση με τους οίνους του Bolzano. Φρονώ επίσης ότι το γεγονός αυτό δικαιολογεί την ύπαρξη αμφιβολιών, όσον αφορά τον αντιπροσωπευτικό χαρακτήρα αυτών των αριθμών. Οι σχετικές με το ζήτημα αυτό αποδείξεις της Επιτροπής είναι, επίσης, κατά την άποψή μου, ανεπαρκείς λόγω του ότι το εν λόγω κοινοτικό όργανο παρέλειψε να διευκρινίσει ποια σημασία θα μπορούσαν να έχουν ενδεχόμενες διαφορές ως προς το βαθμό οξύτητας και την περιεκτικότητα σε φωσφορικά άλατα και να αναφέρει το λόγο για τον οποίο έπρεπε να μη ληφθούν υπόψη άλλοι παράγοντες όπως η περιεκτικότητα σε σάκχαρο (η οποία φαίνεται συγκρίσιμη ενόψει των στοιχείων του δεύτερου πίνακα).

51. Η άποψη της Επιτροπής δεν συμβιβάζεται επίσης με την έκθεση της προαναφερθείσας υποεπιτροπής (βλέπε πιο πάνω παραγράφους 29 και 30). Όπως ελέχθη, αυτό είναι το μόνο έγγραφο που κατατέθηκε στο Δικαστήριο με χρονολογία από την εποχή της εκπονήσεως του διατάγματος της 23ης Μαρτίου 1970 και με το οποίο επιχειρείται να εκτιμηθούν από τεχνική άποψη τα διαθέσιμα κατά το χρόνο εκείνο αποδεικτικά στοιχεία. Στην έκθεση αυτή, η επιτροπή επανειλημμένα αναγνωρίζει ότι ο οίνος που παράγεται στην επαρχία του Trento είναι ανάλογος ή ουσιαστικά όμοιος προς αυτόν της επαρχίας του Bolzano. Σ' ένα μάλιστα χωρίο της έκθεσης αυτής αναφέρεται ότι ο οίνος του Trento έχει « τα ίδια χημικά και οργανοληπτικά χαρακτηριστικά » με αυτόν του Bolzano.

52. Επομένως, το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγω είναι ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε ότι τα φυσικά χαρακτηριστικά του μέρους της περιοχής παραγωγής που βρίσκεται στην επαρχία του Trento είναι διαφορετικά από αυτά των εδαφών που βρίσκονται στην επαρχία του Bolzano, ούτε ότι ο οίνος που παράγεται στη μια από τις επαρχίες αυτές είναι διαφορετικός από τον παραγόμενο στην άλλη.

3) *Οι οικονομικές επιπτώσεις*

53. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η επέκταση, με τα διατάγματα του 1970 και 1981, της περιοχής παραγωγής εντός της επαρχίας του Trento είχε σοβαρές συνέπειες όσον αφορά την ικανότητα οικονομικής επιβιώσεως του οίνου « Caldaro », πράγμα αντίθετο προς το σκοπό της κοινοτικής νομοθεσίας ο οποίος συνίσταται στην προστασία και την προώθηση της

παραγωγής οίνων ποιότητας. Κατά το 1978, η παραγωγή οίνου « Caldaro » στην επαρχία του Trento είχε ήδη υπερβεί τα 54 000 εκατόλιτρα, για να φθάσει τα 65 442 εκατόλιτρα κατά το 1985. Ήδη πριν από τη δεύτερη επέκταση της περιοχής παραγωγής το 1981, η τιμή πωλήσεως του « Caldaro » του Trento ήταν κατά το ένα τρίτο κατώτερη αυτής του « Caldaro » της « παραδοσιακής » περιοχής παραγωγής του Alto-Adige, πράγμα που είχε ως συνήθεια τη μείωση της τιμής του τελευταίου, ενώ οι τιμές των άλλων οίνων της περιοχής αυτής είχαν παραμείνει αμετάβλητες. Κατά τη διάρκεια των δέκα τελευταίων ετών, η σχέση μεταξύ της τιμής του « Caldaro », αφενός, και αυτής του « Bardolino » και του « Valpolicella », αφετέρου, (οίνοι παρόμοιοι όσον αφορά τον τύπο και τη χρήση) μεταβλήθηκε από 2: 1 σε 1: 1. Εξάλλου, οι εξαγωγές οίνου « Caldaro » προελεύσεως Alto-Adige μειώθηκαν από 286 000 εκατόλιτρα κατά το 1973 στα 170 000 εκατόλιτρα κατά το 1985 και 1986.

54. Όσο ενδιαφέρον κι αν παρουσιάζουν τα στατιστικά αυτά στοιχεία, διστάζω, ωστόσο, να βασισθώ υπερβολικά σ' αυτά. Η Επιτροπή δεν αναφέρει καμιά ανεξάρτητη πηγή για τα αριθμητικά αυτά στοιχεία και, όπως ορθώς παρατηρεί η ιταλική κυβέρνηση, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι από τα εν λόγω στατιστικά στοιχεία προκύπτει σαφώς ότι η πτώση της τιμής, καθώς και του επιπέδου των εξαγόμενων ποσοτήτων του οίνου « Caldaro » οφείλεται οπωσδήποτε στην παραγωγή « κατώτερης ποιότητας » οίνου « Caldaro » στην επαρχία του Trento. Τα αριθμητικά στοιχεία που προσεκόμισε η Επιτροπή δεν είναι αρκούντως λεπτομερή, ώστε να μπορεί να αποκλειστεί, παραδείγματος χάρη, το ενδεχόμενο ότι η προσθήκη στην « παραδοσιακή » περιοχή παραγωγής με το διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970 και άλλων εδαφών της επαρχίας του Bolzano είχε, αυτή καθεαυτή, επίπτωση στις τιμές και τις εξαγόμενες ποσότητες ή ότι η μεταβολή της σχέσης μεταξύ της τιμής του « Caldaro » και της τιμής άλλων παρόμοιων οίνων οφείλεται στην αύξηση της τιμής αυτών των άλλων οίνων.

Το βάρος αποδείξεως

55. Οι αποδείξεις της Επιτροπής, θεωρούμενες στο σύνολό τους, δεν φαίνονται, όσον αφορά το ζήτημα της ομοιογένειας, αρκετά πειστικές ούτε, όσον αφορά τις οικονομικές συνέπειες, αρκούντως πρόσφορες για να στηρίζουν το αίτημα του εν λόγω οργάνου. Όπως φαίνεται, η Επιτροπή έχει επίγνωση της αδυναμίας αυτής, εν πάση περιπτώσει όσον αφορά το ζήτημα της ομοιογένειας, διότι με το δικόγραφο της προσφυγής της προς το Δικαστήριο προβάλλει ορισμένα επιχειρήματα ως προς την κατανομή του βάρους αποδείξεως. Υποστηρίζει ότι σε μια υπόθεση όπως η εκδικαζόμενη η Επιτροπή, η οποία πρέπει να επαληθεύει την τήρηση τεχνικών κριτηρίων, είναι υποχρεωμένη να στηρίζεται σε μεγάλη έκταση, στη συνεργασία του οικείου κράτους μέλους. Τέτοια συνεργασία δεν υπήρξε εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, η ιταλική κυβέρνηση απέρριψε την πρόταση της Επιτροπής σχετικά με το διορισμό δύο ανεξάρτητων ελβετών εμπειρογνωμόνων προκειμένου οι τελευταίοι να προβούν σε εκτίμηση από τεχνικής απόψεως της ύπαρξης ή μη αντιστοιχίας μεταξύ των φυσικών συνθηκών που επηρεάζουν την παραγωγή στα δύο μέρη της παροχής παραγωγής του οίνου « Caldaro ». Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, ενόψει αυτής της ελλείψεως συνεργασίας, παρέσχε ισχυρά αποδεικτικά στοιχεία και ότι στην ιταλική κυβέρνηση εναπόκειται στο εξής να αποδείξει ότι ενήργησε σύμφωνα με το κοινοτικό δίκαιο. Επικουρικώς, η Επιτροπή προτείνει να διατάξει το ίδιο το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 49 του κανονισμού διαδικασίας, πραγματογνωμοσύνη ως προς τις τεχνικές πτυχές της υπόθεσης αυτής.

56. Δεν νομίζω ότι συντρέχει εν προκειμένω οποιοσδήποτε λόγος ώστε να αντιστραφεί το βάρος αποδείξεως ή να διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη. Όπως έκρινε το Δικαστήριο στην υπόθεση 96/81, Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών (Συλλογή 1982, σ. 1791):

« Πρέπει να τονιστεί ότι, στα πλαίσια της διαδικασίας λόγω παραβάσεως δυνάμει του άρθρου 169 της Συνθήκης (ΕΟΚ), στην Επιτροπή εναπόκειται να αποδείξει τον ισχυρισμό ότι υπάρχει παράβαση. Η Επιτροπή οφείλει να προσκομίσει στο Δικαστήριο τα στοιχεία που είναι αναγκαία για τη διαπίστωση της παραβάσεως, χωρίς να υπάρχει δυνατότης να στηριχθεί σε οποιοδήποτε τεκμήριο. »

57. Με την πρόσφατη απόφασή του, της 22ας Σεπτεμβρίου 1988, στην υπόθεση 272/86, Επιτροπή κατά Ελλάδας (Συλλογή 1988, σ. 4875), το Δικαστήριο δέχτηκε ότι είναι δυνατή, εν προκειμένω, μερική αντιστροφή αυτού του βάρους αποδείξεως. Στην υπόθεση αυτή το Δικαστήριο έκρινε ότι η Επιτροπή είχε προσκομίσει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία, όσον αφορά την ύπαρξη της παράβασης και ότι, επομένως, εναπόκειτο στο κράτος μέλος να αντικρούσει τις αιτιάσεις κατά τρόπο συγκεκριμένο και λεπτομερή. Ωστόσο, έχω τη γνώμη, ότι το γεγονός ότι το Δικαστήριο δέχτηκε αυτή την αντιστροφή οφειλόταν στις εξαιρετικές περιστάσεις της υπόθεσης αυτής, κατά την οποία το οικείο κράτος μέλος επέδειξε εμφανή απροθυμία να συνεργασθεί με την Επιτροπή (όπως άλλωστε και με το Δικαστήριο), η δε Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να στηριχθεί αποκλειστικά στη συνεργασία αυτή προκειμένου να συγκεντρώσει τα αναγκαία προς στήριξη της θέσεώς της στοιχεία.

58. Νομίζω ότι η εκδικαζόμενη υπόθεση δεν παρουσιάζει τέτοιον εξαιρετικό χαρακτήρα. Αυτό δεν σημαίνει ότι είναι αστήρικτες οι αιτιάσεις της Επιτροπής σχετικά με την έλλειψη συνεργασίας, αλλά μάλλον ότι, λόγω ορισμένης ελλείψεως συνεργασίας, η Επιτροπή δεν έκανε χρήση όλων των μέσων που διέθετε για να υποστηρίξει πειστικά τις θέσεις της ενώπιον του Δικαστηρίου. Εικότερα, η Επιτροπή θα μπορούσε να κάνει πολύ περισσότερα προκειμένου να εξηγήσει και να αποδείξει τη σημασία και το πρόσφορο των αποδεικτικών στοιχείων που προσεκόμισε στο Δικαστήριο, στοιχείων τα οποία, καθώς φαίνεται, είχαν αρχικά παρασχεθεί, κατά το μεγαλύτερο μέρος τους, από την ιταλική κυβέρνηση.

59. Όσον αφορά το αίτημα να διαταχθεί από το Δικαστήριο πραγματογνωμοσύνη, έστω και αν δεν υπήρξε εν προκειμένω σχετική πρωτοβουλία της Επιτροπής, δεν θα επιθυμούσα να συστήσω τη λήψη τέτοιου μέτρου το οποίο θεωρώ ουσιαστικώς ασυμβίβαστο με τη φύση της διαδικασίας του άρθρου 169 της Συνθήκης, κατά την οποία στην Επιτροπή εναπόκειται να αποδείξει τις παραμέτρους που αφορούν την προσφυγή της και κατά την οποία, όπως προανέφερα, αυτή φέρει, καταρχήν, το βάρος της αποδείξεως των ισχυρισμών της. Σ' αυτά θα ήθελα να προσθέσω ότι το Δικαστήριο, με την απόφασή του στην προαναφερθείσα υπόθεση Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών, δέχθηκε επίσης ότι το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος δεν παρέσχε τα αναγκαία στοιχεία, ώστε να μπορέσει η Επιτροπή να κρίνει αν αυτό εφάρμοσε προσηκόντως μια οδηγία, συνιστά παράβαση της υποχρεώσεως συνεργασίας που προβλέπει το άρθρο 5 της Συνθήκης και μπορεί να δικαιολογήσει, αφ' εαυτού, την κίνηση της διαδικασίας του άρθρου 169. Επομένως, η Επιτροπή δεν είναι ανίσχυρη προ της αδιαλλαξίας ενός κράτους μέλους.

Συμπέρασμα

60. Η γνώμη μου είναι ότι η Επιτροπή απέδειξε τους ισχυρισμούς της όσον αφορά το ζήτημα της παραδοσιακής χρήσεως και, επομένως, δικαιούται να γίνει δεκτό το αίτημά της από το Δικαστήριο. Κατέληξα στο συμπέρασμα αυτό όχι χωρίς ορισμένους ενδοιασμούς, ενόψει του γεγονότος ότι, όσον αφορά τις περισσότερο τεχνικού ή ουσιαστικού χαρακτήρα πτυχές της υπόθεσης αυτής, η Επιτροπή παρέλειψε, εν μέρει εξ οικείου πταίσματος, να προσκομίσει τις αποδείξεις το βάρος των οποίων έφερε. Η παράλειψη αυτή της Επιτροπής θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, όσον αφορά την κατανομή των δικαστικών εξόδων. Με εκπλήσσει επίσης η καθυστέρηση με την

οποία η Επιτροπή κίνησε τη σχετική διαδικασία. Καίτοι στο δικόγραφο της προσφυγής της αναφέρει ότι είχε δεχθεί, ήδη από το 1970, καταγγελίες σχετικά με την οροθέτηση της περιοχής παραγωγής, δεν κίνησε επίσημα τη διαδικασία του άρθρου 169 παρά το Νοέμβριο του 1983 και δεν άσκησε την προσφυγή της ενώπιον του Δικαστηρίου παρά το Μάιο του 1987, δηλαδή 17 περίπου έτη μετά την έκδοση του διατάγματος της 23ης Μαρτίου 1970. Αυτό ακριβώς το γεγονός της παρόδου ενός τόσο μεγάλου χρονικού διαστήματος σημαίνει κατ' ανάγκη ότι δεν υφίσταται σήμερα σχεδόν καμία δυνατότητα αποκαταστάσεως τόσο της θιγείσας καλής φήμης του οίνου « Lago di Caldaro » όσο και επανορθώσεως οποιασδήποτε συνακόλουθης οικονομικής ζημίας. Εξάλλου, οι παραγωγοί της επαρχίας του Trento και παράγουν και εμπορεύονται — νομίμως καθόσον γνωρίζουν —, οίνο « Lago di Caldaro » από το 1970, πράγμα που σημαίνει ότι η παρατεταμένη χρήση που μπορεί να μην υφίστατο κατά το 1963 έχει τώρα εδραιωθεί, τουλάχιστον όσον αφορά, τις κοινότητες του Trento που περιλαμβάνονται στο διάταγμα της 23ης Μαρτίου 1970.

61. Παρ' όλα αυτά, η Επιτροπή δικαιούται, καταρχήν, να γίνει δεκτό από το Δικαστήριο κατ' ουσία το αίτημά της και, ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο:

1) να αναγνωρίσει ότι η Ιταλική Δημοκρατία, περιλαμβάνοντας στην περιοχή παραγωγής του οίνου με την ονομασία « Caldaro » ή « Lago di Caldaro » ορισμένα εδάφη της επαρχίας του Trento στα οποία δεν υφίστατο παραδοσιακή εμπορία οίνου με την ονομασία αυτή, αυτό δε κατά παράβαση του κανονισμού (ΕΟΚ) 823/87 του Συμβουλίου [πρώην κανονισμός (ΕΟΚ) 338/79 του Συμβουλίου], παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη·

2) να διατάξει ότι κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα.